

Марта Сікора

Вища школа економіки в Бидгощі

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНІ ПРАГНЕННЯ УЧНІВ НАДГІМНАЗІЙНИХ ШКІЛ ПІВНІЧНОЇ ПОЛЬЩІ

У статті висвітлюються результати анкетування щодо освітніх і професійних освітніх прагнень молоді на території Північної Польщі. Особливий характер цього дослідження дав можливість не тільки зареєструвати погляди ліцеїстів у цьому навчальному році, але й зафіксувати зміни, що відбуваються в повному циклі надгімназійної освіти.

Ця стаття є результатом досліджень, які я реалізовувала протягом 3 років (у 2010–2012 роках). Я провела дослідження на території Північної Польщі (воєводство: Куявсько-поморське, Поморське і Вармінсько-мазурське) серед близько 2900 молодих людей – учнів загальноосвітніх ліцеїв із 54 шкіл. Дослідження здійснювалося протягом усього часу їхнього навчання в ліцеї. До поля моєї зацікавленості належали між іншим питання освітніх і професійних прагнень польської молоді. Аналіз дослідного матеріалу допоміг відповісти на низку дослідних питань, які я поставила. Важливим є те, що особливий характер цього дослідження дав можливість не тільки зареєструвати погляди ліцеїстів у цьому навчальному році, але також зафіксувати зміни, що відбуваються в повному циклі надгімназійної освіти. Однак у цій статті я зосереджуся на висвітленні освітньо-професійних прагнень, продемонструвавши декларації молоді на першому році навчання.

1. Прагнення – проблеми визначень

Щоб обговорити прагнення молодих поляків, слід пояснити, що я маю на увазі під цим терміном. Безперечно, термін "прагнення" викликає у дослідників і теоретиків багато клопотів і проблем вже на етапі теоретичних пояснень і обговорень. Не створено ще універсального визначення цього поняття, що створюється проблеми при аналізі проблематики, пов'язаної з прагненнями. Практичне застосування терміна не є простим. Дослідник, шукаючи роз'яснення, мусить бути готовий до конфронтації з багатообразним розумінням цього терміна, пов'язаним із різними дослідницькими перспективами. Це поняття характеризує велика багатозначність. У наслідку цього, в розмовній мові прагнення відносять до таких багатозначних визначень, як: амбіція, мета, мрія чи цілі. Той факт, що поняття "прагнення" з'являється в загальній мові, як і художній літературі, може свідчити про те, що ця категорія виступає не тільки в наукових дослідженнях, але також у щоденному житті.

Питання, пов'язані з прагненням, як із одним із елементів людської особистості, цікавлять психологів, соціологів, педагогів. На сьогодні не існує єдиного визначення цього терміна, розробленого дослідниками з різних дослідницьких сфер. Більш того, незважаючи на велику кількість термінологічних дискусій, конструювання спільного визначення цього терміна є дуже сумнівним. Тим не менш, цей факт змушує дослідників шукати й намагатися визначити елементи, які можуть схарактеризувати поняття "прагнення". Безсумнівно, прагнення пов'язане з мотивами, відношеннями і цінностями; паралельно є чинником, що сильно впливає на життя людини, зокрема в довгостроковій перспективі [7, с. 195]. Предмет досліджень, яким є прагнення, можна піддавати аналізу з різних перспектив. Результати досліджень у макросуспільному масштабі використовуються до опису суспільних груп, більш того – на їх підставі можна зробити висновок про очікувану поведінку цих груп. Мікросуспільна перспектива зосереджується на психічних потребах особи або порівнює їх із прагненнями інших осіб [2, с. 10–11]. Вироблення універсального визначення поняття "прагнення" здається не лише нереальним, але й не до кінця принциповим. Кожен дослідник аналізує це поняття зі своєї вузької дослідної перспективи, надаючи інших значень, згідно зі своєю науковою дисципліною.

1.1. Соціологічний підхід.

Дослідницька зацікавленість соціологів спрямована на нагромадження інформації про цінності та предмети, до яких люди прагнуть і яких потребуватимуть. З однієї сторони, головним поняттям в контексті прагнення є цінності й аналіз їх стану і трансформації, а з другої – формування прагнення окремих осіб, груп і суспільних класів. Як пише Малгожата Шчислович: "Результати численних досліджень виявили, що ці процеси мають динамічний характер" [6, с. 12]. Багато досліджень цитує визначення, уведені в ужиток Броніславом Голебовським: "прагнення – це комплекс визначених через ієрархію цілей, які особа акцептує і вважає за важливе, і котрі є визначальними в формуванні її життєвих планів" [1, с. 98]. Цінність – це поняття, яке з'являється в центрі уваги при дослідженнях характерних для соціології [3, с. 17]. Підтвердженням цьому є словникове опрацювання терміна "прагнення". Словник соціологічних термінів [4] перенаправляє одержувача до терміна "цінність", не подаючи до того ж таки визначення слова, яке шукають.

Згідно зі словниковим визначенням, "цінність" – це об'єкт, якому надається важливе значення. Часто цінності, залежно від групи чи суспільного середовища, мають різну вагу і значення. Не виключає це, однак, існування цінностей, які мають спільне значення для багатьох або всіх спільнот. Соціологія прагне до пізнання суспільних цінностей, тобто до того, що члени цієї спільноти визначають як важливе, а не те, що

визнається філософією за важливе "саме в собі". Таке визначення поняття "цінності" може бути пов'язане з життєвими цінностями, а отже, теж ототожнюватиметься з прагненнями [4, с. 243–244].

1.2. Освітні й професійні прагнення.

У цій роботі я не наважуюся на детальне обговорення всіх прагнень з огляду на зміст, а зосереджуюся на обраних освітніх і професійних прагненнях навколо, яких розгортається предмет мого дослідження. Прагнення мають свою внутрішню структуру, а знання про їхні внутрішні зв'язки дозволяє краще пояснити поведінку окремих осіб і цілих груп. Міцність цього зв'язку визначає довговічність прагнень будь-якої людини та картину створених нею життєвих планів. Література, пов'язана з цією темою, а також результати багатьох досліджень вказують відверто на зв'язки між обраними видами прагнення: освітні прагнення корелюють із професійними прагненнями. Тому теж здається логічним твердження, що успіх в реалізації освітніх прагнень впливає на професійні плани. Найбільш очевидними обидва типи прагнень є серед молоді: професійне та освітнє, є для них найважливішими складовими цілої структури прагнень. Важливо відзначити, що ці прагнення пов'язані з найбільш важливими сферами життя. У результаті, ці два типи прагнень відіграють важливу роль у розвитку дітей та підлітків [3, с. 16–19].

Освітні прагнення пов'язані зі шкільною роботою, а також результатами, які маємо внаслідок цієї діяльності. Вони також належать до закінчення конкретного шкільного етапу і рівня освіти. Як згадувалося раніше, освітні прагнення є схожими на професійні прагнення, пов'язані з планованою професією, умовами праці, позицією в ієрархії. З огляду на залежності, що з'являються між цими двома видами прагнень, їх також називають освітньо-професійними прагненнями [5, с. 31].

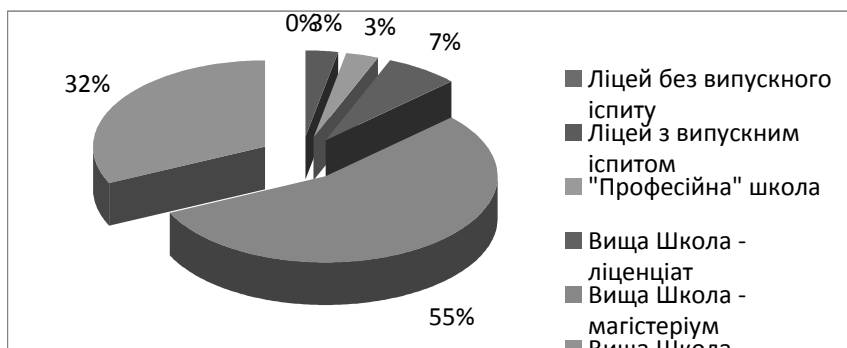
2. Освітньо-професійні прагнення опитуваних учнів – комунікат з проведених досліджень в I класі загальноосвітнього ліцею.

Дослідження, аналіз якого представлений у цій роботі, було реалізоване протягом 3 років навчання ліцеїстів – охопило один шкільний етап – загальноосвітній ліцей. Такий великий захід уможливив здобуття із заповнених анкет багатого дослідного матеріалу. Однак у нижчезгаданому тексті я опишу всього лише невелику його частину у формі повідомлення з досліджень. Нижче представлено декларації близько 2900 першокласників, які брали участь у дослідженні в II семестрі I класу загальноосвітнього ліцею в 54 школах. До реалізації цього дослідного заходу я використала техніку аудиторної анкети. За допомогою анкет я поставила молоді низку питань, відповіді з обраних анкет представлено в цьому повідомленні. Я вирішила представити думку учнів I класу, щоб показати освітні та професійні прагнення на початку їх науки на майбутньому, так само важливому етапі навчання. Я спробую відповісти,

які освітні та професійні прагнення представляють учні на порозі дорослого життя.

У контексті освітніх прагнень ключовим видається питання, якого рівня освіти прагнуть досягти опитувані учні. На початку науки в ліцеї 87 % молодих людей прагнуть отримати щонайменше ступінь магістра (аж 2465 учнів із 2826 відповідей). Варто підкреслити, що майже кожен третій першокласник бачить у своїх планах отримання ступеня доктора. Ледве 3 % першокласників вважає, що закінчить свою освіту на етапі надгімназійної школи та складатиме випускний іспит, і тільки 2 не прагнуть складати цей іспит. Найважливішим є те, що вища професійна освіта – I ступінь навчань – є для учнів малопривабливою. Лише 7 % досліджуваних зазначило цю відповідь.

Діаграма 1. Рівень освіти, який хотів би здобути учень I класу

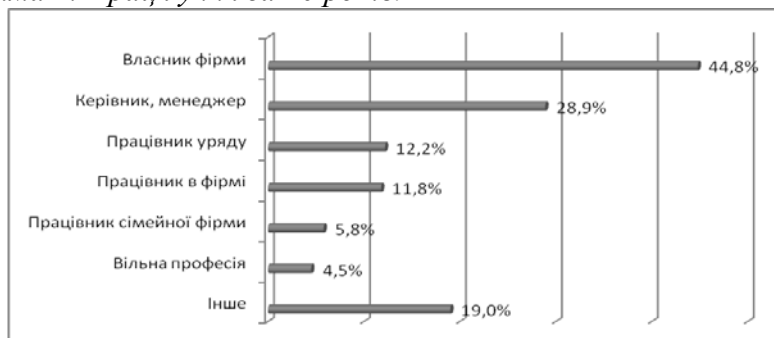
Учні могли вибрати одну відповідь.

Першокласники відповіли не тільки на прямо поставлені питання про рівень освіти, який вони планують здобути, але й про напрям навчання, який хочуть обрати в майбутньому. Відкрите питання уможливило безперешкодне висловлення. Не було конкретного числа категорій, щоб не обмежувати вибору опитуваним, і дозволити їм у повній мірі самостійно задекларувати свій вибір. На підставі відповіді першокласників було підготовлено вузький список категорій, які виникли на підставі розпорядження Міністра Науки і Вищої Шкільної Освіти від 8 серпня 2011 р., що визначає сфери знань, галузі науки й мистецтва, а також наукові та артистичні дисципліни. Найбільш охоче вибрані учнями напрямки – ті, що належать до сфери суспільних наук, – 886 осіб планує продовжувати навчання в цій сфері. Так само часто вказувались такі напрями, як "точні й технічні", та "природничі й медичні" науки, – 22 % і 21 %. В I класі була відносно невелика група осіб, які на той момент ще не визначилися (280 учнів), що було чітко сформульовано у відповідях на питання; з'явилися, між іншим, такі відповіді, як: "дуже важко зараз прийняти рішення", "я ще не знаю", "ще обмірковую".

Перекодування питання уможливило утворення замкнутого кола відповідей, пов'язаних із трьома сферами навчання. Однак матеріал, який я отримала завдяки застосуванню відкритого питання, представляє плани учнів щодо вибору напрямку навчання, сфери, у якій у майбутньому будуть поглиблювати знання, здобуті на більш ранніх освітніх етапах. Найчастіше анкетовані вибирали факультет права – близько 170 першокласників зазначило в анкеті цей варіант. У суспільній сфері, крім права, вказували також на психологію та економіку. Цікавим напрямком для учнів I класу стали також педагогіка і журналістика. Архітектура, інформатика й математика – це наукові дисципліни, які мають найбільшу популярність у сфері точних і технічних наук. Третю сферу – "природничих і медичних наук" – репрезентує медицина, а найпривабливішими спеціальностями для першокласників були фармацевтика та ветеринарія.

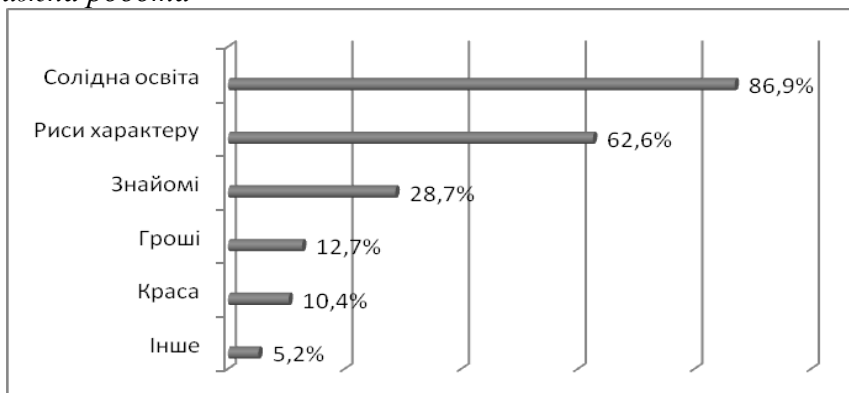
Крім питань, що стосуються майбутньої освітньої кар'єри, я запитала учнів про професійні наміри. Учні відповіли на питання, котре було сформульоване відверто: якою їм уявляється робота за 10 років. Досліджувані, окрім запропонованих в анкеті відповідей, могли безперешкодно висловитися, користуючись варіантом "інше". Молодь охоче використовувала цю можливість, представляючи своє власне уявлення про майбутню роботу. У наслідку я вирішилася ввести до вже наявних категорій, наступну – "вільна професія". Багато учнів записувало в анкеті визначення, тісно пов'язані з поняттям вільної професії; найчастіше з'являлися такі терміни, як: адвокат, лікар (різних спеціалізацій), психолог, перекладач. Натомість найбільш охоче зазначеною учнями відповіддю (із запропонованих) була "власник власної фірми" – так відповів майже кожний другий досліджуваний (1209 із 3425 відповідей). Кожний четвертий першокласник бачить себе виконавцем керівної функції, уявляючи так собі професійну кар'єру. Понад 150 учнів хотіли б за 10 років стати працівником сімейної фірми. Цифри на нижчезгаданій діаграмі не підсумовуються до 100 %, оскільки учні могли вибрати стільки відповідей, скільки вважали правильними.

Діаграма 2. Праця учня за 10 років.

Учні відповіли також на питання: "Що допоможе тобі досягти мети, якою є престижна робота?". Цифри на діаграмі нижче не підсумовуються до 100 % – першокласники могли вказати в анкеті стільки категорій, скільки визнали відповідними. Переважна більшість досліджуваних вважає, що солідна освіта допоможе їм в реалізації наміру отримати престижну роботу. Цей варіант в анкеті зазначили аж 2447 особи з 2816. "Риси характеру" то друга відповідь, котра також мала велику популярність, (63 % відповідей). Першокласники не вважають, що їхні шанси на отримання доброї посади залежать від їхньої краси чи грошей – ці категорії зазначила найменша кількість учнів. Молодь пов'язує також професійний успіх із такими поняттями, як: витривалість, важка робота, запал чи працьовитість.

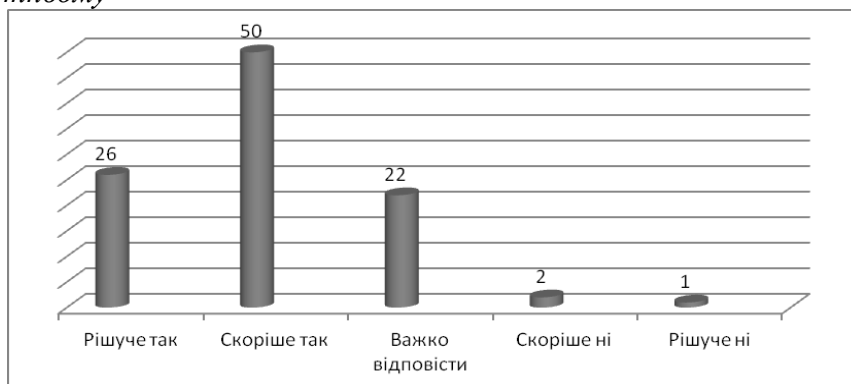
Діаграма 3. Чинники, які допоможуть досягти мети, якою є престижна робота

Майже 90 % першокласників задекларувало, що солідна освіта буде вирішальним фактором у розвитку їхнього професійного майбутнього. А на якому етапі планують закінчити освіту особи, котрі так відповіли на це питання? З-поміж учнів, що вибрали "солідну освіту", понад половина – 57 % – планує здобуття ступеня магістра, а кожний третій – ступінь доктора. Варто підкреслити, що учні були одностайними у своїх поглядах, оскільки кожний, хто обрав освіту як чинник, що веде до отримання престижної роботи, водночас вказав, що планує отримати принаймні освіту II ступеня, а кожний третій – III ступеня.

Чи на думку опитуваної молоді, завдяки обраному напряму навчання у майбутньому вони зможуть отримати омріяну роботу? На так поставлене питання в анкеті понад $\frac{3}{4}$ відповіли "так" (1958 з 2580 відповідей), причому кожен четвертий висловив свою рішучість у цьому питанні. Цифри на нижче згаданій діаграмі показують, наскільки високим є рівень оптимізму досліджуваних першокласників: тільки 60 осіб не бачить позитивної залежності між обраним напрямом навчання і досягненням професійної мети.

Діаграма 4. Обраний напрям навчання й отримання омріяної роботи в майбутньому

Учні могли вибрати одну відповідь.

Висновки.

Проведені мною дослідження показують, що молоді поляки амбіційно підходять до свого освітнього майбутнього. Учні I класу ліцею хочуть досягти високого рівня освіти, переважна більшість декларує закінчення своєї освітньої кар'єри принаймні після отримання титула магістра, а кожний третій думає про ступінь доктора наук. Що цікаве, вища професійна освіта – ступінь ліценціата (бакалавра) – є для учнів малопривабливою (тільки 7 % відповідей). Болонська Декларація в Польщі посприяла введенню багаторівневої системи навчання. Безперечною їй вигодою є можливість закінчення освіти у вищому навчальному закладі вже після 3 років науки, після отримання ступеня ліценціата. Як показують результати моїх досліджень, молодь не планує "йти короткою дорогою" і хоче підкоряти наступні сходини університетської освіти, вважаючи освіту цінністю. Молодь уже на доволі ранньому етапі науки, яким є I клас ліцею, свідомо приймає рішення щодо свого майбутнього навчання, здатна оцінити не тільки на якому етапі хоче закінчити своє навчання, але й обрати напрям навчання. Опитувані учні вказували в анкеті конкретний напрямок або загальну сферу навчання. У I класі існувала невелика група нерішучих і непевних свого подальшого освітнього вибору. З усією певністю можна стверджувати, що молоді люди визнають освіту за важливу цінність.

Однак, як я вже згадувала раніше, освітні прагнення є у близьких до професійних прагнень. Я поставила учням питання про їхні професійні наміри, про те, як вони уявляють собі свою роботу за 10 років. Майже кожен другий досліджуваний описував бачення власної фірми. Зачинена *kafeteria* обмежила досліджуваним вибір відповіді, всупереч тому вони охоче користувалися варіантом "інше", вписуючи визначення, пов'язані з "вільною професією". Молоді з відвагою дивляться в майбутнє, зображуючи бачення своєї майбутньої професійної кар'єри та не бояться

викликів, пов'язаних із самостійною роботою чи то у власній фірмі, чи в роботі у вільній професії. На питання: "Що допоможе тобі досягти мети, якою є добра робота?", усі досліджувані відповіли – "солідна освіта". Прагнучи досягнення мети, пов'язують професійний успіх з такими визначеннями, як-от: витривалість, важка робота чи працьовитість (поняття, які з'явилися в анкетах).

Результати досліджень представляють польську молодь як амбіційну, з високими освітніми й професійними прагненнями, такою, що сміливо дивиться в майбутнє. З початку шкільної кар'єри учні вбачають свою освітню стежку й подальшу професійну кар'єру, трактуючи її як цінність, що гарантує щасливе життя. Очевидно, що вони пов'язують освіту з професійною кар'єрою.

Список використаних джерел та літератури

1. Gołębiowski B. [1966]. Społeczno-kulturalne aspiracje młodzieży.— Studium socjologiczne, ZG ZMW.— Zeszyt 5.— Warszawa.
2. Janowski A. [1977]. Aspiracje młodzieży szkół średnich.— Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
3. Lewowicki T. [1987]. Aspiracje dzieci i młodzieży.— Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN.
4. Pacholski M., Słaboń A. [2010]. Słownik pojęć socjologicznych.— Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.
5. Skorny Z. [1997]. Aspiracje [w:] Pomykało W. (red.) Encyklopedia pedagogiczna.— Warszawa : Wydawnictwo Fundacja Innowacja.
6. Ścisłowicz M. [1994]. Aspiracje edukacyjne rodziców a osiągnięcia szkolne ich dzieci.— Kielce : Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego.
7. Szczepska-Pustkowska M. [2003]. Aspiracje [w:] Pilch T. (red.) Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku.— Tom I.— Warszawa : Wydawnictwo Akademickie Żak.

Marta Sikora. Edukacyjno-zawodowe potrzeby uczniów szkół nadgimnazjalnych Polski północnej.

W artykule są pokazane wyniki ankietowania stosownie edukacyjnych i zawodowych potrzeb młodzieży na terenie Polski Północnej. Specjalny charakter tego badania pozwala nie tylko zarejestrować poglądy licealistów w bieżącym roku szkolnym, ale również odnotować zmiany, które odbywają się pod czas pełnego cyklu edukacji nadgimnazjalnej.

Marta Sikora. Educational and Professional Needs of the Over-Secondary School Pupils of the Northern Poland.

The results of the interview about the educational and professional needs of the Northern Poland youth are presented in the article. The special character of this research allows recording of the students' views during the current year and noticing of changing during the whole cycle of the over-secondary school education.